

فصلنامه مطالعات نوین بانکی

ISSN : 2645-5420

شماره مجوز: ۸۳۲۸۹ ((شماره دوازدهم-پاییز ۱۴۰۰))

نگرش و بررسی حقوقی به اقدامات پیشگیرانه

در راستای پیشگیری از جرم پولشویی در جهان

(تاریخ دریافت ۱۴۰۰/۰۳/۰۲، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۹/۲۰)

امیر شادمانجو

چکیده

پولشویی یکی از جرایم عمده در سطح دنیاست که تاثیر گسترده ای بر اقتصاد، اجتماع، فرهنگ و سیاست و بنگاه ها و موسسات فعال در جامعه دارد. از یک سو افزایش تمرکز پولشویان بر فعالیتهای بانکی به عنوان ابزاری مناسب برای پولشویی، بویژه در کشورهایی که قوانین سهل تری در مبارزه با پولشویی دارند و از سوی دیگر افزایش نظارت و اعمال جرایم سنگین مالی و غیر مالی بر بانکها و موسسات مالی که قوانین مبارزه با پولشویی را رعایت نمی کنند سبب می گردد که موسسات برنامه های موثرتری داشته باشند. در ایران قبل از تصویب قانون مبارزه با پولشویی قوانینی در خصوص جلوگیری از ارتکاب به این جرم وجود داشت اما کافی نبوده و به دنبال گسترش اقدامات جهانی برای مبارزه با پولشویی، در اواخر دهه هفتاد شمسی، بانک های کشور با موج در خواست بانک های کار گزار بین المللی برای ارائه خط مشی و دستورالعمل مبارزه با پولشویی مواجه شدند، واژه ای که در آن زمان بانک های کشور کمتر با آن آشنا بودند. عدم وجود خط مشی و دستورالعمل در این رابطه، حیات بانک داری بین المللی کشور را با تهدید مواجه می ساخت و لذا بانک مرکزی ج.ا.ا، راسا اقدام به تدوین مقررات پیشگیری از پولشویی در موسسات مالی و تصویب آن در شورای پول و اعتبار نمود و در ماده ۷ آن کلیه بانک ها و موسسات اعتباری غیر بانکی را مکلف به تدوین دستورالعمل نظام بانکی کشور نمود. از آنجا که بانک ها راسا اقدامی در این خصوص به انجام نرساندند و

با توجه به عدم وجود تجربه و آموزش چنین امکانی نیز برای آنها وجود نداشت، بانک مرکزی ج ۱۰۱۰، دستورالعمل مقررات پیش گیری از پولشویی در موسسات مالی را نیز تنظیم و اواخر سال ۱۳۸۱، آن را به شبکه بانکی کشور ابلاغ نمود.

واژگان کلیدی: پولشویی، سیستم مالی و اقتصادی، پول نامشروع، تطهیر درآمد ناشی از جرم

بخش اول: کلیات

با توجه به موضوع این مقاله پس از تعاریف ابتدایی در این خصوص به تعریف پولشویی در ایران پرداخته تا با توجه به تعاریف بتوان به نتایج در این مورد دست یافت.

الف- معنای لغوی پول شویی

پس از شناسایی و تعاریف در مورد پول کثیف حال می توان به تعریف پولشویی پرداخت که متشکل از پول و مصدر شستشو که شستن است و پولشویی و یا تطهیر پول در زبان فارسی به معنای پاک کردن؛ غسل دادن؛ آب کشیدن میباشد^۱ و در منع دیگر پاکیزه ساختن با آب می باشد^۲ و پول نیز وسیله دادوستد است^۳ زر و سیم یا فلز دیگر مسکوک رائج.

۱- علی اکبر دهخدا، لغت نامه، جلد چهارم، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ اول، بهار ۱۳۷۳

۲- محمد معین، لغت نامه، انتشارات سرایش، چاپ اول، ۱۳۸۹

۳- همان

ب- پولشویی در اصطلاح

پولشویی یا تطهیر درآمد ناشی از جرم یا پاک‌نمایی اموال ناشی از جرم اصطلاحاتی هستند که در جهت تبیین و بیان این فرایند بکار برده می‌شوند. استفاده از پولشویی به جای تطهیر درآمد ناشی از جرم مناسب‌تر است زیرا تطهیر به معنای پاک کردن دارای بار ادبی مثبت است و پدیده مجرمانه مورد نظر باید با تعبیری بیان شود که این بار را نداشته باشد^۱ منظور از «تطهیر مال»، مخفی کردن منبع اصلی اموال ناشی از جرم و تبدیل آنها به اموال پاک است، به گونه‌ای که یافتن منبع اصلی مال غیرممکن یا دشوار گردد.^۲

ماده ۱ لایحه مصوب ۲۷ شهریور ۱۳۸۱ مقرر می‌دارد:

جرم پولشویی عبارت است از: هرگونه تبدیل یا تغییر یا نقل و انتقال یا پذیرش یا تملک دارایی با منشأ غیرقانونی، به طور عمدی و یا علم به آن برای قانونی جلوه دادن دارایی یاد شده. در تعریفی دیگر از «پولشویی» آمده است:

پولشویی روی دیگر یا نیم‌رخ مالی فعالیت‌های بزه‌کارانه و فریبنده مجرمانه است که طی آن درآمدهای حاصل از فعالیت‌های مجرمانه و غیرقانونی طی روندی در مجاری قانونی تطهیر و پاک می‌شود.^۳ به عبارت دیگر، «پولشویی» فرایندی است که طی آن منبع اصلی درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه مخفی نگه داشته شده و به این درآمدها جلوه‌ای پاک و حاصل از

۱- محمد شهریاری، پولشویی در اسناد بین‌المللی حقوق ایران، اصفهان، دادیار، ۱۳۸۶، چاپ اول، ص ۳

۲- حسین میرمحمد صادقی، حقوق جزای بین‌الملل تهران، میزان، ۱۳۷۷، ص ۳۳۲.

۳- کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، پولشویی تهران، وفاق، ۱۳۸۲، ص ۷۶.

اعمال قانونی بخشیده شود.^۱ صرف نظر از تفاوت‌های موجود در تعریف‌های مذکور، که متأثر از سیاست‌های جنایی متفاوت هستند و صرف نظر از اینکه درآمدهای ناشی از جرم را موضوع پول‌شویی بدانیم یا درآمدهای حاصل از اعمال نامشروع و غیرقانونی و صرف نظر از اینکه آنچه که مورد تطهیر قرار می‌گیرد، پول نقد باشد یا هر چیز دارای ارزش مالی، وجوه مشترک تعاریف مذکور را می‌توان این موارد دانست: حصول درآمد از یک فعل یا ترک فعل مجرمانه یا غیرقانونی، دست زدن به فعل و انفعالاتی برای پنهان کردن منبع درآمدهای مذکور، و علم مرتکب نسبت به منبع درآمدهاست. به عبارت دیگر یک فعالیت غیر قانونی است که طی انجام آن عواید و درآمدهای ناشی از فعالیت‌های غیر قانونی به نحوی، ظاهری قانونی به خود بگیرد، به عبارت دیگر پول‌های کثیف ناشی از اعمال خلاف به پول به ظاهر تمیز تبدیل گشته و به چرخه اقتصاد رسمی وارد می‌شود پولشویی فعالیت مجرمانه، در مقیاس بزرگ، گروهی، مستمر و درازمدت است که ممکن است از مرزهای جغرافیایی کشور مفروض نیز فراتر رود.^۲ این عملیات یک روش معمول برای کسب سود از فعالیت‌های غیر قانونی توسط مجرمان است اعمال خلاف قانون که باعث ایجاد درآمد برای گروه‌های سازمان یافته جنایی می‌شود طیف وسیعی از فعالیت‌های قاچاق مواد مخدر، تقلبات، ادم ربایی و جاسوسی و همچنین تقلبات اینترنتی و قاچاق کالا را در بر می‌گیرد.^۳ بر اساس ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی ایران که در سال ۱۳۸۶ به تصویب رسید جرم پولشویی اینگونه تعریف شده است:

۱- محمد موسوی مقدم، تطهیر درآمد ناشی از جرم، انتشارات رضوانی، چاپ اول، ۱۳۸۱، ص ۳۰

۲- فرهاد رهبر و میرزاوند، پولشویی و روش‌های مقابله با آن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۲

۳- محبوبه، مدنی اصفهانی محبوبه و ملک عبدالرضا پولشویی و راه‌های مبارزه با آن اداره مطالعات بانک رفاه سایت

۱. تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت های غیر قانونی با علم به اینکه به طور مستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

۲. تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشا غیر قانونی آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول اثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

۳. اخفا یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشا، منبع، محل، نقل و انتقالات، جابجایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

بند اول: تعریف پولشویی در عرصه بین الملل و جهانی

اصطلاح پولشویی در عرصه بین الملل قدمتی بیشتر داشته و و تعاریف بهتری نیز می توان برای آن چه در فرهنگ لغت و چه در مباحث اصطلاحی می توان یافت که شرح آن در موارد ذیل خواهد آمد.

الف- تعریف لغوی

بر اساس تعریف «فرهنگ انگلیسی آکسفورد»، پولشویی «... عبارت است از انتقال وجوهی با منشاء مشکوک یا غیرقانونی و معمولاً در ارتباط با یک کشور خارجی و بازیافت مجدد آن در جامه آنچه به نظر می رسد پاک باشد یا از منابع قانونی تحصیل شده باشد». منبع خارجی ذکر شده در «فرهنگ آکسفورد» محتمل الوقوع است لیکن ممکن است جامعیت نداشته باشد. در عبارات دیگری، از واژه های «پول داغ»، «پول خاکستری»، «پول کثیف»، «معاملات کثیف»، «درآمدهای کثیف»، «پول سیاه» و نیز در قالب کلاهبرداری های مختلف، از جمله

«کلاهبرداری بانکی»، «کلاهبرداری انتقال»، «کلاهبرداری توسط نامه»، «کلاهبرداری از اسرار» و جرائم مشابه دیگری نظیر «فرار از مالیات»، «رشوه خواری»، «جنایات سازمان یافته»، «اغفال و انحراف»^۱، «معامله جنسی»، «تجارت‌های پست»، «استثمار در مزرعه‌داری»، «دزدی اموال دولتی»، «معاملات مواد مخدر»، «معاملات غیرمجاز اسلحه»، «کلاهبرداری»، «کلاشی و اخاذی»، «قاچاق کردن»، «قاچاق انسان»، «فحشاء غیرقانونی»، «فساد و انحراف»، «جعل اسناد»، «کلاهبرداری و حيله با اشیاء هنری و عتیقه»، و «کلاهبرداری مالیاتی» سخن رفته است. پول‌شویی را «سومین تجارت مهم جهان» نامیده‌اند و این جمله به کرات در منابع پول‌شویی تکرار شده است به همین دلیل، گاه می‌بینم به عنوان یک «علم» از آن یاد می‌شود. گاهی پیشرفت‌های مرتبط با «مقابله با پول‌شویی»^۲ زمینه را برای «شکار پول‌های کثیف» فراهم می‌آورد. هم‌چنین از اصطلاحات ترکیبی دیگری نظیر پول‌شویی با «تجارت اعتباری»، «تجارت هوشمند»، «پول‌های عمده»، «ضد پول»، «جنایت در فضا»، یا «پول در فضا» استفاده می‌شود. می‌توان گفت که تأمین مالی تروریسم پول‌شویی در خلاف جهت است، یعنی پول بالقوه پاک را می‌توان برای مقاصد غیر قانونی وارد مجراهای مالی کرد در قانون‌گذاری چون مرز فعالیت‌های قانونی و غیرقانونی با دو محور اعتبار زمان (عطف به ماسبق شدن) و اعتبار مکان (مرزهای سیاسی کشورها) تغییر می‌کند، نمی‌توان پرسید که چرا کشورهای دیگر در امحاء موارد خلاف و غیرقانونی یک کشور همکاری نمی‌کنند. کنوانسیون‌های بین‌المللی به طور کلی برای کشورهایی که به آنها ملحق شده‌اند در حکم قانون هستند. در عین حال که ممکن است قوانین خاص اجرای همه مفاد آن‌را نداشته باشند. بنابراین، نمی‌توان تعاریف پول‌شویی را از حیطة نفس جرائم مستثنی کرد. به طور مثال، اگر رباخواری، قمار بازی، و روسپیگری در

^۱ Corruption

^۲ Anti money laundering

کشوری جرم نیست نباید انتظار داشت درآمد حاصل از آن مشمول پولشویی شود، و در انتقال چنین ثروت‌هایی به کشورهای دیگر نیز همین قاعده برقرار خواهد بود.

ب- تعریف اصطلاحی

در ساده‌ترین عبارت، پولشویی، پردازش عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به منظور پنهان کردن یا تغییر ظاهر منشأ غیرقانونی آن است. در مستندات بین‌المللی و قوانین مقررات تدوین شده در کشورهای مختلف در زمینه مبارزه با پولشویی، این پدیده به صورت‌های زیر تعریف شده است:

۱. در دستورالعمل جامعه اروپایی مصوب مارس ۱۹۹۰، تعریف پولشویی به صورت زیر می‌باشد:

تبدیل یا انتقال یک دارایی، با علم به این که از فعالیت‌های مجرمانه به دست آمده باشد، به منظور پنهان داشتن یا گم کردن رد منشأ غیرقانونی آن دارایی؛ یا کمک به شخصی که مرتکب چنین جرمی شده است، برای گریز از پیامدهای قانونی جرم مزبور.^۱
همچنین در این دستورالعمل، تعریف پولشویی موارد زیر را نیز دربر می‌گیرد:

پنهان کردن یا تغییر ظاهری منشأ، مکان، قصد، رفتار، حقوق یا مالکیت واقعی مربوط به یک دارایی با علم به اینکه آن دارایی از فعالیت‌های مجرمانه به دست آمده است.

^۱ -Jakulin, Vid. ۲۰۰۶. (Council of Europe Convention on Laundering, search, seizure and confiscation of the proceeds from crime and on the financing of terrorism). Jura. ۲: ۸۳-۸۷.

این تعریف، در واقع برگرفته از تعریف ارائه در بند ۱-ب ماده سه پیمان‌نامه وین است که در ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ به امضای اعضای رسیده است ۲ با این تفاوت که در پیمان‌نامه وین، تنها پول‌های به دست آمده از جرائم سازمان یافته و به ویژه مواد مخدر گنجانیده شده بود.

۲. تعریف پولشویی در پیمان‌نامه شورای اروپا مربوط به نشست اوت ۱۹۹۰ استراسبورگ تکمیل شد و موارد زیر به تعریف ارائه شده در دستور عمل جامعه اروپا افزوده شد:

«تحصیل، تملک، یا استفاده از دارایی‌های به دست آمده از منابع غیرقانونی، و نیز هر گونه مشارکت، مباشرت، دسیسه‌چینی برای ارتکاب، اقدام به ارتکاب، یا کمک، ترغیب، تسهیل، و پنهان‌کاری هرگونه جرم مرتبط با پولشویی.»

به استناد گزارش توضیحی پیمان‌نامه مزبور، یکی از مهم‌ترین دلایل افزون موارد بالا به تعریف پولشویی، زدودن کاستی‌های موجود در تعریف ارائه شده در پیمان‌نامه وین، با هدف جلوگیری از استخدام و کیل یا متخصصان مالی توسط مجرمان برای مقاصد پولشویی بیان شده است.^۱

۳. کمیسیون داخلی آمریکایی کنترل و سوءاستفاده از مواد مخدر^۲ در ماده دو جرائم پولشویی مصوب می ۱۹۹۹، پدیده پولشویی را به صورت زیر تعریف کرده است:

«کسب، تصرف، نگهداری، به کارگیری، پنهان‌سازی، تغییر ماهیت یا تبدیل، دست به دست کردن مالی با علم به این که شخص می‌داند یا براساس شواهد و قراین باید بداند که مال مزبور از عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر یا سایر جرائم مهم به دست آمده است.» کمیسیون مزبور

^۱ Explanatory Report on the Convention on Laundering, Search, Seizure, and Confiscation of the Proceeds from Crime: Ch. II.

^۲ Inter American Drug Abuse Control Commission.

علاوه بر موارد بالا، مشارکت، کمک و همدستی، تبانی، مقدمه‌چینی و مشاوره و ترغیب اشخاص به ارتکاب جرم پولشویی و کمک به اشخاص مجرم برای فرار از پیامدهای قانونی عمل خود را، جرم پولشویی تلقی می‌کند.

۴. براساس تعریف مصوب سازمان بین‌المللی پلیس کیفری^۱، پولشویی عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر دادن هویت عواید نامشروع به طوری که وانمود شود از منابع قانونی سرچشمه گرفته‌اند.^۲

بخش دوم: راهکارهای پیشگیرانه مبارزه با پولشویی و شیوه‌های پیشگیری از جرم پولشویی

بند اول: راهکارهای مبارزه با پول‌شویی

با توجه به اثرات مخرب و زیان‌بار اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پول‌شویی امروزه ضرورت جلوگیری از تبدیل، نقل و انتقال، پذیرش یا تملک دارایی‌ها با منشأ غیرقانونی کاملاً احساس می‌گردد. در صورت عدم مبارزه با پول‌شویی حلقه‌های پیشین و پسین مبارزه با مفاسد اقتصادی ناقص می‌باشد از این‌رو کشورها برای مبارزه با پول‌شویی ابتداءً می‌بایست نسبت به تصویب و اجرای قانون مبارزه با پول‌شویی که یکی از اقدامات مفید و زیربنایی برای ریشه‌کنی اقدامات مجرمانه و فساد مالی است اقدام نمایند. زیرا اجرای قانون می‌تواند به برقراری امنیت و ثبات اقتصادی در کشور منجر شود و عرصه بر رفتارهای مجرمانه تنگ نماید و صاحبان پول‌های کثیف را به سادگی قابل شناسایی نماید. اگرچه عده‌ای معتقدند که اجرای قانون

^۱ ICPO Interpole

^۲ این تعریف با اکثریت آرا توسط مجمع عمومی اینترپل در شصت و چهارمین نشست آن‌که در پکن چین برگزار شد، تصویب شده است.

مبارزه پولشویی موجب خروج سرمایه از کشور می‌گردد. ولی در صورتی که با جرم اقتصادی برخورد اقتصادی شود و نه برخورد سیاسی موجب ایجاد امنیت بیشتر اقتصادی می‌شود. در این قسمت به پیشنهادهای در زمینه مبارزه با پولشویی و پیشگیری از آن می‌پردازیم.

الف- فاصله گرفتن از اقتصاد دولتی و ایجاد فضای سالم رقابتی در اقتصاد، زمینه را برای مبارزه با پولشویی فراهم می‌نماید؛

ب- با نام کردن حساب‌های بانکی بی‌نام در زمان افتتاح حساب‌ها و بستن این گونه حساب‌ها؛^۱

ج- پیش بینی راهکار در خصوص جرایم سازمان یافته

همان طور که می‌دانیم غالباً جرم پولشویی توسط باندهای تبهکاری و مافیایی به صورت گسترده و در غالب موارد به صورت بین‌المللی انجام می‌شوند. در حالی که مرتکبان برای پیشبرد اهداف خود و فرار از قانون نسبت به پولشویی عواید حاصل از جرایم ارتكابی، اقدام می‌نمایند، اما در قانون مبارزه با پولشویی راهکاری به این منظور پیش بینی نشده است. شایسته بود که تنظیم‌کنندگان لایحه به این موضوع می‌پرداختند و مجازات شدیدی برای این جرم در مواردی که به صورت سازمان یافته و توسط باندهای تبهکاری صورت می‌گیرد پیش بینی می‌کردند.

د- پیش بینی ضمانت اجرایی کافی برای اجرای صحیح و کامل قانون

^۱-عبدالحمید خسروی، پولشویی و راهکارهای مبارزه با آن، مجلات تخصصی نور، مجله اقتصاد اسلامی، بهار ۱۳۸۴،

همه اشخاص حقوقی، دولتی و غیر دولتی و برخی از اشخاص حقیقی مانند وکلای دادگستری و کارشناسان رسمی دادگستری به همکاری با شورای عالی مبارزه با پول شویی در ارائه اطلاعات و اسناد و مدارک مربوط می باشند. در صورتی که در این قانون هیچ گونه ضمانت اجرایی برای خودداری از این تکلیف قانونی پیش بینی نشده است. و به نظر هم نمی رسد که این شورا بتواند در آیین نامه اجرایی این قانون چنین ضمانت اجرایی را پیش بینی نماید، زیرا این موضوع به قانونگذاری نیاز دارد که در این قانون موضوع به سکوت برگزار شده است. نتیجه اینکه مکلف کردن اشخاص حقیقی و حقوقی بدون پیش بینی ضمانت اجرای کافی در حد یک توصیه قانونی خواهد ماند و در عمل فراتر از آن نخواهد رفت.

ه- متناسب کردن جرم با مجازات

در این قانون مجازات اصلی برای جرم پول شویی علاوه بر استرداد در آمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم، جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل پیش بینی شده است. هر چند که در برخی از کشورها مانند: اندونزی، تایلند و ترکیه علاوه بر جزای نقدی مجازات حبس نیز برای جرم پول شویی پیش بینی شده است. نظر به اینکه رویکرد فعلی دستگاه قضایی ایران مبنی بر حبس زدایی است و عدم ذکر مجازات حبس در قانون با این دیدگاه منطبق می باشد، به نظر می رسد که جزای نقدی مذکور در قانون (یک چهارم عواید حاصل از جرم) اثر بازدارندگی کافی به منظور پیشگیری از جرم پول شویی نداشته باشد و در این زمینه تناسب کافی بین جرم و مجازات مشاهده نمی شود.

و- پیش بینی مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی

در هیچ گونه مجازاتی برای شخص حقوقی در نظر گرفته نشده است، لذا بهتر بود در مواردی که شخص حقوقی از درآمدهای ناشی از جرم بهره مند شده است به پرداخت جزای نقدی محکوم شود. در ضمن مجازات هایی دیگر از جمله لغو جواز، انحلال شخص حقوقی، ممنوعیت از انجام تمام فعالیت‌ها در مدت زمان مشخص، درج تخلف در روزنامه رسمی و جراید کثیرالانتشار از جمله مجازات هایی است که در رابطه با شخص حقوقی می توان مطرح کرد.

ز- استفاده از گزارشات آماری دقیق، امکان برنامه‌ریزی مطمئن برای عملیات ضدپول‌شویی وجود دارد؛

ح- اجرای عملیات بانکداری اسلامی در جریان مبارزه با پول‌شویی

گرچه در فعالیت‌های افراد در بانکداری اسلامی و هم‌چنین سایر معاملات اصل بر صحت است، با این وجود سیاست بانک‌های اسلامی باید بر این باشد که طریقی برای تطهیر درآمدهایی که از طریق غیرمجاز فراهم شده، نگردند، ضمن این که اصل تحریم ربا و حرمت فعالیت‌های باطل (لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ) از ویژگی‌های بانکداری اسلامی در حذف ریشه پدیده پول‌شویی است و بدیهی است چنان‌چه بتوان ثابت کرد سپرده‌ای در بانک اسلامی از طریق غیرمجاز تجهیز گردیده براساس احکام دینی این سپرده را می‌توان ضبط کرد و به صاحب اصلی آن مسترد نمود.

بند دوم: شیوه‌های پیشگیری از جرم پول‌شویی

با توجه به آثار زیانبار جرم پول‌شویی به نظر می‌رسد که پیشگیری از وقوع این جرم منافع فراوانی برای جامعه دربر دارد و از خسارات بسیاری جلوگیری می‌شود. این جرم دارای

ویژگی های اختصاصی است و پیشگیری از وقوع آن نیز نیازمند تدابیر ویژه است. در ذیل به موارد آن می پردازیم:

الف- تعدیل قاعده رازداری بانکی

یکی از راه های متداول برای ارتکاب جرم پول شویی است. از طرف دیگر قاعده رازداری بانکی که در بین بانک ها متداول است مانع از کشف جرم می شود که این قاعده باید در مسیر کنوانسیون های بین المللی و همچنین مصالح عمومی قرار گیرد و جلوگیری از آثار و تبعات این جرم تعدیل شود، به نحوی که نه این قاعده متزلزل شده و موجب بی اعتمادی عمومی به سیستم بانکی گردد و نه پول شویان بتوانند به راحتی به اقدامات خلاف قانون خود پردازند. به همین منظور در ماده ۵ قانون مبارزه با پول شویی تمامی اشخاص حقوقی از جمله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک ها، مؤسسات مالی و اعتباری، بیمه، بیمه مرکزی، صندوق های قرض الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه و شهرداری ها مکلف شده اند که مطابق آیین نامه های مصوب هیئت وزیران در اجراء قانون مبارزه با پول شویی همکاری نمایند و در تبصره ماده ۷ این قانون ارائه اطلاعات، گزارش ها، اسناد و مدارک مربوط به موضوع قانون پول شویی به شورای عالی مبارزه با پول شویی و همچنین گزارش معاملات و عملیات مشکوک به مرجع ذی صلاحی که شورای عالی مبارزه با پول شویی تعیین می کند، پیش بینی شده است، اما چنان که گفتیم تعدیل قاعده رازداری بانکی صرفاً در جهت مبارزه با پول شویی و جرایم منشأ صورت گیرد، لذا سوءاستفاده از این موضوع و افشاء اطلاعات و استفاده از آن به نفع خود یا دیگری به طور مستقیم یا غیر مستقیم توسط مأموران دولتی یا سایر اشخاص ممنوع بوده و مطابق ماده ۸ قانون مبارزه با پول شویی متخلف به مجازات مندرج در قانون مجازات انتشار و افشاء اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹ محکوم خواهد شد.

ب- تقویت اهرم های کنترلی و نظارتی

قانون خوب در مقام مبارزه با یک جرم لازم، اما کافی نیست. اجرای قانون به نحو صحیح و درست لازمه هرگونه مبارزه با جرایم است. چنانچه اهرم های کنترلی و نظارتی کافی برای اجرای قانون پیش بینی نشود مبارزه با پول شویی با همان چالش ها و مشکلاتی که در زمینه مبارزه با قاچاق کالا و ارز، قاچاق مواد مخدر، مفاسد مالی و جرایم اقتصادی روبروست، مواجه خواهد شد و چه بسا این قانون مورد استفاده فرار گرفته و نتیجه معکوس داشته باشد.

ج- جلوگیری از وقوع جرایم منشأ و مقدم

بهترین راه برای پیشگیری از جرم پول شویی آن است که این جرم اساساً زمینه تحقق پیدا نکند. همان طور که گفتیم جرم پول شویی مؤخر بر جرایم منشأ صورت می گیرد، لذا چنانچه از وقوع آن جرایم جلوگیری شود یا به سرعت کشف و مرتکبین آن ها مجازات شوند، اصولاً نوبت به جرم پول شویی نخواهد رسید؛ به عبارت ساده تر اگر جرم منشأ و مقدم صورت نگیرد تحقق جرم پول شویی سالبه به انتفاء موضوع می شود.

د- همکاری بین المللی برای مبارزه با پول شویی و استفاده از تجارب دیگر کشورها

می دانیم که ایران در ابتدای راه مبارزه با پول شویی است و به دست آوردن تجربه کافی در این مبارزه لازم و ضروری است. به همین دلیل استفاده از تجارب کشورهای که سالهاست با این جرم مبارزه کرده و نتایج مفیدی هم به دست آورده اند ضروری است، ضمن اینکه گفته شد برخی از انواع جرم پول شویی منشأ خارجی دارد، یعنی پول کثیف و نامشروع از خارج از کشور به داخل ایران تزریق می شود در این زمینه همکاری بین المللی برای مبارزه با پول شویی اهمیت دارد.

ه- لزوم ثبت معاملات و تعیین معیار برای ثبت شرکت ها

جای گذاری، لایه گذاری و یکپارچه سازی برای پول شویی غالباً به صورت معاملات متعدد و مکرر و با عنوان مؤسسات و شرکت های مختلف صورت می گیرد. چنانچه ثبت معاملات اجباری شود و صورت رسمی و قانونی پیدا کند و هر کسی به راحتی نتواند با مبلغ ناچیز مبادرت به ثبت شرکت های صوری و متعدد مبادرت نماید، می توان از وقوع جرم پول شویی جلوگیری کرد. مطلبی که در ماده ۶ قانون مبارزه با پول شویی آمده است؛ یعنی ارائه اطلاعات مورد نیاز توسط دفاتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حسابرسان، حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی به شورای عالی مبارزه با پول شویی کافی به نظر نمی رسد، زیرا این گروه از اشخاص حقیقی و حقوقی که مکلف شده اند اطلاعات مورد نیاز در زمینه پول شویی گزارش دهند صرف نظر از اینکه قانونگذار برای این تکلیف ضمانت اجرایی تعیین نموده و بیشتر شبیه یک توصیه اخلاقی است تا الزام قانونی. ثبت معاملات لازم کسب اطلاعات می باشد که امیدواریم در آیین نامه اجرایی به این موضوع توجه کافی مبذول گردد.

نتیجه گیری

با توجه به ضرورت مبارزه با پولشویی در ایران نیز بعد از تصویب قانون مبارزه با پولشویی گام های موثری در این خصوص برداشته شده است اما علاوه بر آن باید نظارت بر حسن اجرا و ضمانت اجرای قانون مبارزه با پولشویی را بیش از پیش اهمیت داده و با همکاری و مساعدت کشورهای که در این امر موفق بوده اند با پولشویی مبارزه نمود. اما باید اعتراف داشت که یکی از عوامل موثر میتواند رسانه ها باشند که با شناساندن این جرم به تمامی آحاد جامعه از ارتکاب آن جلوگیری کند. زیرا بسیاری از مرتکبین این جرم سرقت و قاچاق مواد مخدر

و کلاهبرداری و... را جرم می دانند و پولشویی برای آنها جرم شناخته نمی شود با توجه به فرهنگ سازی در رسانه ها و بالا بردن سطح آگاهی افراد تاثیر بسزایی دارد، علاوه بر آن این جرم به دلیل مدرن بودن آن در بعضی از موارد رد پایی از مرتکبین آن نمی توان یافت. در نتیجه گیری پایانی در راستای روش های جلوگیری از پولشویی می توان به موارد زیر اشاره داشت:

≠ یک سیاست شفاف ضد پولشویی را تدوین کرده و یک مامور مبارزه با پولشویی منصوب می شود که تعهدات قانونی شرکت برای گزارش هرگونه مورد مشکوک به مقامات را می شناسد.

≠ هویت مشتری، شریک تجاری با هر شخص دیگری که در انتقال پول به داخل، خارج یا اطراف شرکت صورت می پذیرد باید بررسی شود.

≠ وقت بگذارید تا ذینفعان واقعی معامله یا ماهیت دقیق روابط تجاری بین دو طرف مشخص شود.

≠ در جهت بررسی منبع تامین اعتبار برای معاملات یا سرمایه گذاری ها کارمندان ارشد منصوب شده و یا روشی برای اشخاص ثالث تهیه شود تا منابع مالی آن ها فاش گردد.

≠ سیاست معاملات بدون پول برای معاملات در اندازه معینی اعمال شود.

≠ روشهای حسابداری و رسیدگی به پول، در محل کار وارد کنیم تا امکان وقوع پولشویی را در شرکت تا حد ممکن سخت کند.

منابع و ماخذ

الف) کتب فارسی

۱. جلالی فراهانی، امیر حسین، «پولشویی الکترونیکی»، فقه و حقوق، دوره اول، ۱۳۸۴.
۲. حبیب زاده، محمد جعفر، جرایم علیه اموال، انتشارات سمت، چاپ دوم، زمستان ۱۳۷۴
۳. حسنعلی، فرنود، سلطانی، سهیلا، ضرابیه، فرشته، مدیریت بانکداری الکترونیکی، تهران انتشارات سبزان، ۱۳۸۷.
۴. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، جلد چهارم، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ اول، بهار ۱۳۷۳
۵. رهبر، فرهاد، میرزاوند، پولشویی و روشهای مقابله با آن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
۶. زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی، انتشارات دانشگاه کاشان، چاپ سوم، پاییز ۷۹، جلد اول
۷. شهریاری، محمد، پولشویی در اسناد بین المللی حقوق ایران، اصفهان، دادیار، ۱۳۸۶، چاپ اول
۸. صحرایان، سید مهدی، سویس بزرگترین مرکز تطهیر پول جهان، تهران، ناشر مولف، ۱۳۸۱
۹. فیض زرین قلم، بهرام، حاج نوروزی، مجید، مقررات پیشگیری از پولشویی در مؤسسات مالی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴

ب) مقالات

۱. احمدی، محمد، پولشویی و ماهیت حقوقی آن، مجلات تخصصی نور، مجله معرفت، اردیبهشت ۱۳۸۷، شماره ۲۵
۲. بوریکان‌زان، بزهکاری سازمان یافته در حقوق فرانسه، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۲۲-۲۱، انتشارات شهید بهشتی، ۱۳۷۸
۳. تذهیبی اصفهانی، فریده، شستشوی پول در روسیه، نامه اتاق بازرگانی، شماره ۴ و ۵
۴. خسروی، عبدالحمید، پولشویی و راهکارهای مبارزه با آن، مجلات تخصصی نور، مجله اقتصاد اسلامی، بهار ۱۳۸۴، شماره ۱۷
۵. رحیمی مقدم، علیرضا، پولشویی در تجارت بین الملل، نشریه بانک ملی ایران، شماره ۱۴۸، ۱۳۸۷
۶. قناد، فاطمه، بررسی تناسب میان جرم و مجرم در جرایم مواد مخدر در نظام حقوقی ایران (مجموعه مقالات)، همایش بین المللی علمی - کاربردی جنبه های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، روزنامه رسمی، جلد اول
۷. مدنی اصفهانی، محبوبه، ملک عبدالرضا، محبوبه، پولشویی و راههای مبارزه با آن، اداره مطالعات بانک رفاه، سایت اینترنتی
۸. میر محمد صادقی، حسین، «پولشویی»، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پولشویی، ج ۲، شیراز، نشر وفاق، ۱۳۸۲
۹. میر محمد صادقی، حسین، پولشویی و ارتباط با جرایم دیگر؛ همایش بین المللی مبارزه با پولشویی، دانشگاه شیراز، ۱۳۸۲

ج) پایان نامه ها

۱. محمدی، احمد، بررسی راهکارهای مبارزه با تطهیر پول در اسناد بین المللی، پایان نامه کارشناسی حقوق جزا، دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۰
۲. حیدری، علی مراد، تطهیر پول در اسناد بین المللی و حقوق جزای ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، مجتمع آموزش عالی قم، شهریور ۱۳۸۲

د) کتب عربی

۱. انصاری، مرتضی بن محمد، فرائد الاصول (رسائل)، انتشارات مصطفوی، قم، ۱۳۷۴ هجری قمری
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دارالتراث العربی، ۱۴۰۸ ه ق، بی تا، ج ۱۱
۳. خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، تهران، مکتبه الاعتماد، ۱۴۰۳ هجری قمری، جلد ۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی